

**HET
ADRIANUS
DOSSIER**

Joris Tulkens

HET ADRIANUS DOSSIER

Historische
Roman

Sterck & De Vreese

© 2024 Joris Tulkens | uitgeverij Sterck & De Vreese

Omslagontwerp Sam Gobin

Boekverzorging Elgraphic

ISBN 978 94 6471 162 2

NUR 301 | 305

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Sterck & De Vreese, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@sterckendevreese.nl.

Sterck & De Vreese is onderdeel van
20 Leafdesdichten en in liet fan wanhoop BV

www.sterckendevreese.nl

INLEIDING

Dirk van Heeze (ca. 1485–1555), alias Theodoricus Hezius, was naast secretaris ook vriend en vertrouweling van Adriaan van Utrecht, alias Adrianus VI, de enige Nederlandse paus die Rome ooit heeft gekend. Tijdens zijn korte pontificaat werd Adrianus geconfronteerd met talloze tegenkantingen en Hezius vreesde dat de Italiaanse kardinalen, van wie sommigen Adrianus rauw lustten, zouden proberen de historische waarheid over zijn pontificaat te beïnvloeden. Daarom werkte hij aan een eigen dossier, waarin hij zijn vriend en beschermheer de plaats zou geven die hem toekwam.

Na Adrianus' dood in 1523 vertrok Hezius uit Rome en vestigde zich in Luik, waar hij in de Sint-Lambertuskerk een prebende had gekregen. Om onduidelijke redenen verborg hij het Adrianusdossier – dat hij uit Rome had meegenomen – in een zijkapel en hij drukte zijn dienaar, ene Caspar van den Eynde uit Zichem, op het hart de stukken onder zijn hoede te nemen, mocht het God believen hem voortijdig tot Zich te roepen.

Toen Hezius in 1555 daadwerkelijk stierf, nam Caspar de documenten met zich mee naar zijn geboortestreek, het Hageland. Daar zocht hij contact met de plaatselijke geestelijkheid, die succesvolle bedevaarten organiseerde naar de zogenoemde Heilige Eik boven op een scherpe heuvel. Naast de imposante eik liet Caspar een kapelletje bouwen met een geheime nis waarin hij het dossier onderbracht. Tien jaar later ging op dezelfde plek de bouw van de fameuze basiliek van Scherpenheuvel van start. Toen al deed het gerucht de ronde dat er ergens in het prestigieuze gebouw een dossier verborgen lag dat betrekking had op het leven en de dood van Adrianus VI.

Maar omdat niemand tijdens de bouw een dergelijk document was tegengekomen, leek het voor het nageslacht definitief verloren.

In 2010 onderzocht een pientere architect met de modernste scantechnieken de constructie van het monument. Hij vergeleek de resultaten van zijn onderzoek met oude plannen en kwam tot de vaststelling dat er zich tussen het hoofdaltaar en de achtergevel van de basiliek een ruimte bevond die deur noch venster had. De toenmalige pastoor liet een stuk muur slopen om de vide te onderzoeken. Toen hij de muffe ruimte betrad, stootte hij meteen op een bundel vergeelde papieren. Het titelblad ervan droeg de naam van Adrianus VI. De pastoor verborg de bundel onder zijn overjas en verliet de vide met de mededeling dat er niets te zien was. De muur werd weer gedicht.

Thuisgekomen spreidde de pastoor de papieren open. Het werd hem snel duidelijk dat hij het verloren gewaande dossier van Hezius in handen had. Het bevatte korte en minder korte verslagen over de hoogtepunten van Adrianus' leven, verteld door personen die hem van nabij hadden gekend: edelen, jeugdvrienden, kardinalen, raadgevers, dienaars. Er waren brieven bij van gedegen theologen als Latomus en Maarten van Dorp, verder ook van gouverneur Willem van Croÿ, enkele teksten van Spaanse geleerden en zelfs een bijdrage van Erasmus.

Wat evenwel vooral de aandacht van de pastoor trok, was de tekst waarmee Hezius zijn dossier opende. Daarin bekende de auteur dat er in zijn bundel onthullingen stonden die niet beantwoordden aan zijn oorspronkelijke opzet, namelijk het veiligstellen van Adrianus' goede naam. Omdat die onthullingen Gods Kerk schade zouden kunnen berokkenen, had hij zich heel lang afgevraagd of hij zijn dossier wel openbaar zou maken. Ten einde raad had hij de beslissing daarover in Gods handen gelegd.

Het feit dat het dossier nu boven water was gekomen, bevestigde de pastoor in zijn overtuiging dat God in de eenentwintigste eeuw eindelijk tot een besluit was gekomen.

Hij zette zich meteen aan het lezen.

VERHANDELING OVER HET LEVEN EN DE WERKEN VAN DE HEILIGE VADER ADRIANUS VI MEER BEPAALD OVER DE WIJZE WAAROP HIJ ZICH IN DIENST VAN GOD HEEFT GESTELD.

Gegroet, lezer

Mijn naam is Theodoricus Hezius. Ik ben de persoonlijke secretaris van de man die in 1522 door de Heilige Geest werd aangesteld als Pontifex Maximus, Grootste Bruggenbouwer van Gods Kerk, te weten Adrianus VI. Ik vertel kort hoe ik tot die vertrouwensfunctie ben opgeklommen.

In 1504 schreef ik me in aan de Leuvense universiteit als student in de artes liberales. Ik verbleef in de pedagogie De Valk, een van de vier Leuvense studentenhuizen voor beginnende scolares. Ik behaalde er mijn titel van magister artium, wat me toeliet door te stoten naar een van de hogere faculteiten, in mijn geval de faculteit Theologie.

De mens wikt, maar God beschikt. Van mijn theologische studies kwam weinig of niets in huis. Ik maakte de lagere graad wel af, maar vóór ik erin slaagde de licenties aan te vatten, trok ik de aandacht van de belangrijkste professor van de faculteit, te weten Adriaan van Utrecht. Adriaan was namelijk aangezocht om in Brussel lesgever en opvoeder te worden van de jonge Karel van Luxemburg, intussen keizer van het Roomse Rijk. Door die aanstelling dreigde het werk boven zijn hoofd te groeien en dus had hij de hulp nodig van een betrouwbaar iemand, in casu van mij. Zeer vereerd door het aanbod stemde ik in. Sindsdien heb ik mijn beschermheer gevolgd als een trouwe hond, eerst naar het hof in Brussel, later naar het wespennest van Castilië, ten slotte naar de slangenkuil van Rome, waar Adrianus als martelaar ten onder ging.

Het is een publiek geheim dat de meeste Italiaanse kardinalen onze Heilige Vader niet hoog op hadden. Zijn maatregelen ter bevordering van het ware christendom ridiculiseerden ze, zijn goede bedoelingen trokken ze in twijfel. Zijn smaak voor kunst noemden ze platvloers, zijn spaarzaamheid gierigheid, zijn ascese behaagzucht.

Op een bepaald moment kon ik die sluipmoord op onze Heilige Vader niet langer aanzien en besloot ik een eigen dossier samen te stellen waarin ik mijn beschermheer de waardering zou geven die hem toekwam. Maar de tijd bleek kort. Vlak voor de zomer van 1523 ging de gezondheid van de Heilige Vader snel achteruit. Niemand wist of het een inzinking van tijdelijk aard was, dan wel de voorbode van een fatale ziekte. Sommigen spraken van misdadig opzet, zelfs van vergiftiging. Om die reden heb ik het ziekteproces van mijn beschermheer op de voet gevolgd en er in de volgende bladzijden geregeld verslag over uitgebracht.

Intussen heb ik het dossier waaraan ik bijna een jaar gewerkt heb, twee- tot driemaal toe herlezen. Mijn teksten en die van mijn correspondenten zijn waarheidsgetrouw, maar ik ben onzeker over de mogelijke gevolgen van een eventuele publicatie. Er zijn passages ingeslopen die ik bij nader inzien beter niet had opgenomen en ik heb personen genoemd die in moeilijkheden kunnen komen. Maar vooral: de teksten geven een weinig fraai beeld van de misdadige initiatieven die hoge kerkelijke functionarissen hebben genomen om zich te ontdoen van een heilig man als Adrianus. Aan toekomstige bezitters van deze bundel vraag ik dan ook uitdrukkelijk de inhoud ervan pas te openbaren nadat de geschiedenis de scherpste kanten van de feiten heeft bijgeschaafd, dat wil zeggen, minstens tot na de dood van de in de tekst genoemde personen. Zo kan alle aandacht gaan naar het oorspronkelijke opzet van mijn geschrift, namelijk het eerherstel van de goede naam van een heilig man.

Ad majorem Dei gloriam

Opgesteld door Dirk van Heeze, ex-secretaris domesticus

DEEL I

UTRECHT EN ZWOLLE

1

Floris Oem van Wijngaarden groet u, mijn zeer geliefde Hezius, en wenst u een vruchtbaar leven toe.

Ik ben vereerd, mijn beste Dirk, dat u mij vraagt enkele jeugdherinneringen op te halen aan de man die is uitgegroeid tot de beste paus die de Kerk van Rome ooit heeft gekend, te weten mijn raadgever en beschermheer Adriaan. Ik weet niet goed waarvoor u die inlichtingen nodig hebt, maar ik hoor dat mijn jeugdviend – eigenlijk zou ik moeten zeggen: Zijne Hoogeerwaarde Excellentie – niet helemaal gezond is en dat zijn Italiaanse artsen grote sommen geld opstrijken om hem de noodzakelijke medicijnen te ontzeggen. Gelukkig is hij goed omringd door landgenoten, terwijl niemand hem beter in bescherming kan nemen dan u, Dirk, u die al vele jaren zijn trouwe secretaris bent.

Ik moet wel bekennen, goede vriend, dat ik niet zoveel afweet van Adriaans jeugd in Utrecht. Van leeftijd verschillen we een goede zeven jaar en telkens als ik een volgende, belangrijke stap in mijn schoolcarrière zette, nam ook Adriaan hogerop een nieuwe trede op de ladder. Zo was ik de hele tijd op achtervolgen aangewezen. Pas toen ik in Leuven arriveerde, hebben we elkaar beter leren kennen. Adriaan was toen al een hele tijd bezig aan zijn studies in de theologie en die duren twaalf jaar, genoeg tijd dus om hem in vriendschap bij te benen.

Een tweede bekentenis is hier op zijn plaats: de stijl en de woordkeus van

Floris Oem van Wijngaarden kunnen niet wedijveren met de *bonae litterae* van hooggestemde poëten en prozaschrijvers. U kent ze wel, de mannen die zich *oratores Latini* noemen en die aan die kwalificatie het recht ontlenuen om Kerk, maatschappij en zelfs God in de hemel naar hun hand te zetten. Ik denk dan aan Erasmus, Vives, Thomas More en andere coryfeeën van dat vriendenkliekje. Ik ben een jurist en als zodanig helemaal geen mooi prater. Ik heb de gewoonte een kat een kat te noemen, ook al komt me dat soms duur te staan. Ik ben raadsheer in Dordrecht, maar zowat vijf jaar geleden zijn mijn tegenstanders erin geslaagd me uit mijn functie te duwen – alleen maar omdat ik te hard voor de rechten van de stad was opgekomen. Twee jaar later heeft Karel v me zelfs uit mijn ambt van pensionaris ontslagen en werd ik uit Dordrecht verbannen! Allemaal onterecht, maar zo heb ik door scha en schande geleerd dat een grote bek opzetten niet altijd verstandig is. Gelukkig heeft Adriaan toen zijn invloed bij het hof aangewend, zodat het mij aangedane onrecht hersteld werd. Ik ben nu dus opnieuw pensionaris en binnenkort zelfs meer dan dat: ik heb uitzicht op een functie als juridisch adviseur van Frans van der Hulst, nog een jeugdvriend van mij die een beloftevolle carrière maakt. De man staat op het punt voorzitter te worden van een soort snelrechtinquisitie. Niet te veel papieren, pleitbezorgers of theologische disputen: ketterij is ketterij en daar moet je niet te lankmoedig mee omspringen. Met andere woorden, als zijn en mijn benoeming doorgaan, dan krijg ik een uitgelezen kans om die aanhangers van dat ‘elegante Latijn’ eens goed *mores* te leren, in de letterlijke betekenis van dat woord: ‘manieren’. Maar genoeg over mezelf, u vroeg me naar jeugdherinneringen waarbij Adriaan betrokken was.

Hoewel we elkaar ‘beste kameraden’ noemden, gingen we niet zoveel met elkaar om. Adriaan was veeleer mijn grote broer dan mijn speelgenoot. Onze vriendschap bestond erin dat ik een jaar lang elke dag op hem wachtte bij de Domkerk om vandaar de laatste meters naar de *cleyne school*, vlak naast de Oudmunsterkerk, te overbruggen. Dat wachten vond ik absoluut niet erg, want ik kon me vergapen aan de metselaars, de timmerlui, de dakwerkers, de beeldhouwers en de sjouwers die al vele jaren bezig waren de Domkerk af te werken. De toren aan de ene kant stond er al heel lang – het is de hoogste van de Lage Landen, zeggen ze, en daar ben ik trots op, ook al is het niet waar – terwijl het transept helemaal aan de andere kant ook klaar

was. Alleen het middenstuk bleef open en het tempo waarmee de werklui de verbinding tussen beide bouwsels tot stand probeerden te brengen, lag zo laag dat het mijn tijd wel zal duren voordat het schip van de kerk weer 'kan varen'.

Ikzelf kwam uit de buurt van de Plompentorengracht, Adriaan moest vanaf de Brandsteeg langs de Oudegracht naar het Damplein lopen. In de Brandsteeg bewoonde hij het huis dat een hoek maakte met de Oudegracht. Adriaans vader had een werfkelder langs de gracht, waarin hij met behoorlijk succes het vak van timmerman uitoefende. Scheepvaarders, maar ook bouwvakkers die het dak van de Domkerk probeerden af te maken, voorzagen hem van veel werk. Moeder Geertrui van haar kant vermeed elke vorm van geldverspilling, zodat de familie niet onvermogen was.

Toen Adriaan evenwel negen was, stierf zijn vader aan een plotse koortsaanval. Sommigen beweren dat Adriaan toen een dankkaars heeft aangestoken in de Oudmunsterkerk, zagezegd omdat 'God hem op de proef stelde, een duidelijk teken dat hij Diens aandacht had getrokken'. Ja, ik weet het, mijn beste Hezius, dat klinkt nu ongeloofwaardig en misschien zelfs pretentius, maar sterke verhalen zijn nooit ver weg wanneer mensen tot een hogere functie opklimmen. Weet u, ik heb hem het verhaal van die dankkaars ooit voorgelegd, ervan overtuigd dat hij erom zou lachen, maar nee! Hij ontkende het verhaal niet. Of hij dan geen verdriet had gekend, toen zijn vader uit zijn leven werd weggerukt?

Hij antwoordde: 'Ja, verdriet heb ik zeker wel gekend, maar als God Zijn aandacht op u richt, dan wordt dat verdriet getemperd door Zijn genade.'

Dat vond ik – en vind ik nog altijd – een verontrustende gedachte: God zorgt voor verdriet, zodat hij je daarna kan troosten. Mijn gezond verstand zegt me dat daar iets mis mee is. Hoe dan ook, ik probeerde hem toen weer met twee voeten op de grond te krijgen.

'Aan genade heb je niet veel, Adriaan, als je verplicht bent elke dag een korst brood te gaan zoeken. Want hoe gaan jullie nu rondkomen?'

'Je bent een kleingelovige ziel, Floris. Wat hadden Jozef en Maria toen ze naar Bethlehem trokken en daar geen herberg vonden?'

'Precies, dat is mijn punt. Ze hadden geen cent!'

'Maar ze hadden vertrouwen, Floris! Zij legden hun leven en welzijn in Gods handen.'

De sprong in het duister, dus, de euvele truc van vele beroemde heiligen! Kleingelovigen als ik hebben er weinig last van. En dus antwoordde ik: ‘Vergeef me mijn cynisme, Adriaan, maar dankzij dat grote vertrouwen in God moesten Jozef en Maria wel de benen naar Egypte nemen.’

‘Waar hun zoon opgroeide tot de man die zou opstaan uit de doden.’

‘Is dat dan jouw ambitie?’

‘Ach,’ zei hij ernstig, ‘mijn vader is tenslotte ook timmerman.’

Ik zweer het, mijn beste Hezius, dat waren zijn exacte woorden. *Mijn vader is tenslotte ook timmerman*. U zult wel begrijpen dat ik verstomd achterbleef. Was Adriaan zo dom – of zo wereldvreemd – te denken dat hij als zoon van een timmerman voor grootse dingen voorbestemd was? Ik weet het niet, maar na dat vreemde antwoord heb ik zijn gezelschap enkele dagen gemeden. Pas toen hij uit de kisten voor de winkel van Kobe Langenhuis een appel weggriste en hem met veel smaak opat, dacht ik dat het grootste gevaar voor zijn geestelijke gezondheid geweken was.

In het laatste jaar van de *cleyne school* citeerde hij wel meer van die verrassende uitspraken, maar hoe groot was mijn verbazing, toen ik diezelfde wijsheden achteraf terugvond in de *Imitatio Christi* van Thomas a Kempis? Geen diep ingewortelde wijsheden van Adriaan zelf en al helemaal geen spontane godsvrucht. Mijn vriend stal zijn uitspraken uit vrome teksten, hij was gewoon pronkzuchtig. Eerlijk gezegd, dat vond ik een minder aangename karaktertrek van Adriaan, al bracht die onze vriendschap niet in gevaar: na een tijdje gingen zijn heilige citaten mijn ene oor in en mijn andere oor weer uit.

Wat wél indruk maakte, Hezius, was de vaststelling dat mijn grote vriend, de man naar wie ik opkeek en nog altijd opkijk, al heel jong een bijzondere gave bezat om boeken te lezen en talen te leren. De scholaster van de *cleyne school* gaf alleen aan hém Latijns onderricht: elke week één uur na de gewone lessen. Eigenlijk was dat niet toegelaten in de *cleyne school*, maar voor Adriaan volstond dat ene uur om op zijn tiende al eenvoudige gesprekken in het Latijn te voeren. Sindsdien hield hij minstens één keer in de week voor ons een pseudomisviering, waarbij zijn Latijnse gebeden een perfecte imitatie waren van het gemummel van de deken van Oudmunster. Als beloning voor onze vrome aanwezigheid ontvingen wij dan het lichaam van Christus in de vorm van een stukje appel of een korst brood.

Als ik mag, mijn beste Hezius, kom ik nog even terug op Adriaans uitspraak ‘dat hij tenslotte de zoon van een timmerman was’. Toentertijd raakten die woorden kant noch wal, maar door zijn recente verkiezing tot paus zijn ze nu wel in een ander daglicht komen te staan, of niet?

Floris Oem van Wijngaarden groet u nogmaals, mijn beste Hezius, en wenst Adrianus en onze Moeder de Heilige Kerk nog een lang en vruchtbaar pontificaat toe.

2

Herman van Lokhorst, deken van Oudmunster, vicaris-generaal van het bisdom Utrecht, aan zijn allerdierbaarste vriend Theodoricus Hezius, secretaris van onze geliefkoosde Heilige Vader

Gegroet, dierbare broeder in Christus,

Ja, mijn beste Hezius, ik herinner mij nog heel goed hoe ik langs de Oudegracht, waar wij woonden, elke dag opstapte in de richting van de *cleyne school* in de buurt van de Domkerk. En hoe op een bepaald moment de oudste van Boeyens in onze voetsporen trad, zij het dan op een respectabele afstand. Want ja, aanvankelijk gedroeg Adriaan zich nederig als een schildknaap die zijn heer volgt. Hadden we het gedurfd, dan hadden we ons schrijfgerei door hem laten dragen. Maar onze ouders kenden elkaar goed en elk plagerijtje ten koste van Adriaan zou ons duur te staan zijn gekomen.

Wij, Lokhorsten, stammen uit een oudadellijk geslacht met heel wat bestuurders en kanunniken in de stamboom. Ons huis langs de Oudegracht is imposant en voorzien van prestigieuze trapgevels die aangeven dat er een aanzienlijke familie woont. Maar ook de ouders van Adriaan waren welgesteld. Niet van adel, maar in een steedse omgeving maakt dat niet zo veel uit: als er voldoende geld is, vervaagt het onderscheid tussen de adel en de burgerij.

Telkens als ik ’s ochtends met mijn broer opstapte, zat Adriaan te wach-

ten op de blauwe hoeksteen die moest voorkomen dat af- en aanrijdende karren de onderste gevelstenen stuk zouden rijden. Want het was een drukte van jewelste op het hogergelegen gedeelte van de gracht. Wijzelf liepen meestal beneden langs het water, waar de werfkelders al heel vroeg openstonden. Timmerlui en neringdoeners, smeden en touwslagers, kruidenverkopers en slaggers verrichtten er hun gezegende arbeid en dus was er altijd wel iets te beleven dat de weg naar school met levenservaring plaveide: een ruzie tussen twee concurrenten, een baas die zijn knecht uitschold, een bootsman die zijn mes trok om de stadswacht te bedreigen.

Iedereen zei dat Adriaan uitzonderlijk begaafd was, maar dat is toen nooit echt tot ons doorgedrongen. In de *cleyne school* zaten we in verschillende groepen en buiten, op de kaden langs de gracht, waar schoolse kennis plaatsmaakt voor stoerheid, volks verstand en een vlotte babbel, liep Adriaan de hele tijd zwijgend achter ons aan. Wie zou in die schriële jongen ooit een toekomstig leider van Gods Kerk hebben gezien?

Dat veranderde toen we met Adriaan samenleefden in Zwolle, meer bepaald in het studentenhuis van de Broeders van het Gemene Leven. Iedere Utrechenaar van stand die ooit een glimp van intelligentie had vertoond, was voorbestemd om in Zwolle of Deventer een opleiding te volgen. En toen vader Lokhorst besliste om ook mij naar Zwolle te sturen, sloot moeder Geertrui zich meteen bij hem aan. ‘Wat goed is voor Herman, zal ook wel goed zijn voor Adriaan.’ Geld was blijkbaar geen probleem: Geertrui had het atelier van haar man overgelaten aan twee knechten die elke maand een deel van hun verdiensten aan haar afdroegen.

Het was een heel eind stappen naar Zwolle, een kleine twintig mijl, en de meeste Utrechtse studenten overbrugden die afstand in groep. Een goede zaak voor de kleine Adriaan, want de weg liep gedeeltelijk door donkere bossen waar de eerste de beste rover eenzame reizigers kon uitschudden. De ouderen van de groep hadden wapens bij zich: een stok of een katapult ‘waarmee ze een heel leger konden tegenhouden’. Ikzelf en andere adellijke jongeren hanteerden een licht zwaard – in feite een wat groot uitgevallen mes – maar omdat we er thuis mee geoefend hadden, boezemden wij de jonge studentjes veel ontzag in. Op onze tochten van en naar Utrecht week Adriaan niet van onze zijde.

In Zwolle zelf werden we opgevangen in een kloosterachtig gebouw met

een gemeenschappelijke slaapzaal, een refter waar we in stilte moesten eten, klaslokalen waarvan de vloeren bestonden uit aangestampte aarde, tuinen waarin we onze eigen groenten en vruchten kweekten. Zoals de naam ‘Broeders van het Gemene Leven’ zegt, leefden we in gemeenschap, net als broeders in een klooster, maar we legden geen geloften af. En minstens zes uur per dag moesten we les volgen, want zo had Geert Grote het meer dan honderd jaar geleden vastgelegd: studie, gekoppeld aan werk voor de gemeenschap, en broederschap dooreen. Het regime was barbaars. We aten maar twee keer per dag: eenmaal om halftien ’s ochtends, eenmaal op hetzelfde uur ’s avonds. Vóór het eten hadden we al in de tuin gewerkt of enkele pagina’s geestelijke literatuur verorberd. Want liefde voor boeken en teksten stond bij de broeders hoog in aanzien. Geregeld werd ons beloofd dat er een drukkersatelier zou komen, maar dat voorrecht werd uiteindelijk aan onze opvolgers gegund.

De belangrijkste verandering tegenover de gewoonten van de *cleyneschool* was de vreemde indeling in groepen. De broeders vonden dat lessen het best rendeerden als ze werden gegeven in groepen die naar leeftijd waren samengesteld. Dat was op zich niet zo nieuw, maar wel origineel was het feit dat ook de leerstof werd opgedeeld in kleinere onderdelen en gerangschikt van gemakkelijk naar moeilijk. De gemakkelijkste stukken waren bestemd voor jongeren die pas kwamen kijken, de moeilijke voor de anciens. Ik zeg niet dat het systeem beter of slechter was, maar zo vermeden de broeders in elk geval dat de jongsten stevast werden uitgelachen door de oudsten, wanneer ze een verkeerd antwoord gaven.

De kerkelijke autoriteiten waren allesbehalve enthousiast over die kloosterachtige gemeenschappen die niet in hun potten lieten kijken, die jongeren opvoedden tot mensen die het woord konden voeren, die discussieerden over geloofspunten alsof die voor het kiezen waren, die de vrijheid van denken en handelen voor zichzelf opeisten, die elk boek dat ze vonden koesterden als een kostbare schat, die de Bijbel in hun moedertaal bestudeerden en die niet streefden naar een beloning in het hiernamaals, aangezien de hemel hier op aarde al bestond in de beleving van hun gemeenschap. Kortom, de volgelingen van Geert Grote stonden een heel andere soort Kerk voor dan de pralerige, ritueelzieke kathedralenbouwers van Rome.

Voor een goed begrip, Hezius, wat ik hier beschrijf, was het ideaal van de